

Pitäisikö huumeet laillistaa?

Mielipiteiden tukahduttaminen on monella tavoin vaarallista silloinkin, kun niiden virheellisyydestä ollaan yleisesti vakuuttuneita. Kuten John Stuart Mill huomautti kirjoittaessaan vapaudesta viime vuosisadan puolivälissä, ihmiset ovat erehtyväisiä, eikä mielettöminkään väite ole välttämättä epätosi — siksi mielipiteen tukahduttaminen voi ehkäistä totuuden paljastumista ja sen myötä koko inhimillistä kehitystä. Toisaalta, monissa asioissa yksi mielipide ei lopultakaan ole toista parempi, jolloin kaikkien ihmisten pakottaminen samaan ajattelu-tapaan on totuuden kannalta tarpeetonta ja sitä paitsi ihmisten hedelmällisen erilaisuuden ja yksilöllisyyden nujertamista. Ja vielä lopuksi, vaikka mielipide olisi varmasti virheellinenkin, sen piilottelu estää silti totuuden perusteltua omaksumista ihmisten keskuudessa. Jos nimittäin kansalaisille kerrotaan vain vallanpitäjien, asiantuntijoiden tai yleisen mielipiteen hyväksymiä totuuksia, he eivät opi niitä itse ajatellen ja muihin vaihtoehtoihin verraten, eivätkä koskaan todella opi erottamaan oikeaa väärästä, totuutta valheesta.

Kaikki nämä kauniit perustelut mielessämme lähettimme viime vuoden joulukuussa kolme huumeita käsittelevää kirjoitusta lääketiedettä popularisoivan aikakauslehden päätoimittajalle julkaistavaksi säännöllisesti ilmestyvässä kolumnisarjassamme. Tiesimme toki, että

Riippuvuutta aiheuttavien aineiden kuten oopiumin, heroiinin ja kokaiinin käyttöä huumaustarkoituksessa pidetään läntisessä maailmassa yleisesti tuomittavana. Kaikkialla, missä tällaista huumausaineiden käyttöä harastetaan, puhuvat viranomaiset ja kansalaisten ns. moraalinen enemmistö "huumeongelmasta", ja tätä vaka-vaksi katsottua uhkaa vastaan pyritään tavallisesti taistelemaan muun muassa laillisin rajoituksin.

Huumeiden käytön laittomuutta ja tuomittavuutta pidetään nykyään niin itsestään selvänä, että filosofikin säp-sähtää törmätessään asiallisesti muotoiltuun vastakkai-seen näkemykseen. Oxfordissa kesällä 1988 järjestetyssä kansainvälisessä yhteiskuntafilosofian kokouksessa osuimme kuulemaan mielenkiintoisen puolustuspuheen huumeiden laillistamiselle, kun skotlantilainen Gordon Graham esitelmöi kokouksen yleisistunnossa aiheesta "Huumeet, vapaus ja vahinko".

Vapaa valinta vapaassa yhteiskunnassa?

Graham aloitti esityksensä viittaamalla paradoksiin, jonka huumeiden käytön kieltäminen laissa ennako-oletuksineen aiheuttaa. Huumeiden vapauttamistahan vastustetaan tavallisimmin siksi, että lakien kaataminen joh-taisi niiden puoltajien mielestä käytön lisääntymiseen rä-jähdysmäisesti. Ellei tämä oletus pidä paikkaansa, huumeiden laillistamiselle ei näytä olevan esteitä. Mutta toisaalta, mikäli se pitää paikkansa, herää toinen ongelma: Millä oikeudella viranomaiset kieltävät sellaisen käyttäy-

suomalaisten "asiantuntijoiden" asenne huumeisiin — kahvista kokaiiniin — on jyrkän kielteinen, mutta koska omakin johtopäätöksemme oli huumeiden valmistuksen ja markkinoinnin vastainen, arvelimme, ettei joidenkin toisensuuntaisten perusteluiden esittäminen päättelyket-jun osana herättäisi kummempaa närkästystä.

Mutta toisin oli tähtiin kirjoitettu. Tuskin oli ensimmäinen osa huumetriologiastamme ilmestynyt, kun lehden päätoimittaja joutui suuressa lääkärrien kokouksessa hyökkäysten kohteeksi julkaisupäätöksensä takia. Kes-kustelujen tarkempi sisältö on meiltä jäänyt hämärän peittoon, mutta seurauksena kuitenkin päätoimittaja "pyysi" meitä tiivistämään lopun sanottavastamme yhte-n kolumniin, tiivistyksessäkin jouduttamaan pääty-mistä kieltolakien puolustukseen ja sen jälkeen unohta-maan koko huumeekysymyksen, koska se kuulemma "ah-distaa lukijakuntaa liiaksi". Tyrmistyneinä teimme työtä käskettyä.

Mutta toivuttuamme järkytyksestä ajattelimme, että muitakin kuin meitä itseämme voi kiinnostaa tietää, min-kälaiset mielipiteet koivun ja tähden alla ovat kiellettyjä Suuren vallankumouksen juhlavuonna. Seuraava kirjoi-tuksemme on täydellinen versio siitä, mitä halusimme sanoa huumeista, vapaudesta, vahingollisuudesta ja yhteiskunnallisesta tasa-arvosta.

tymisen, johon heidän oman oletuksensa mukaan useimat kansalaiset haluaisivat osallistua? Eikö huumeiden kieltäminen olisi sellaisissa olosuhteissa epädemokraat-tista ja yksilön vapautta loukkaavaa?

Lakien puolustaja voi tällaisen hyökkäyksen kohteeksi joutuessaan puolustautua kahdella eri tavalla: vetoamalla joko vahinkoon, jota huumeiden käyttäjät aiheuttavat itselleen, tai vahinkoon, jota he aiheuttavat muille yksilöille ja yhteiskunnan tehokkaalle toiminnalle.

Vetoaminen yksilön omaan hyvään ei ole kovinkaan vakuuttava perustelu hänen toimintansa rajoittamiselle, ei ainakaan, mikäli uskotaan jonkinlaisen poliittisen vapau-den olevan diktatuuria ja totalitarismia parempi vaihto-ehdo. Vapaassa yhteiskunnassa yksilöllä on lupa tehdä omat virheensä niin kauan, kuin hän ei niillä vahingoita kanssaeläjiään. Kun autoilu, vuorikiipeily ja hirvenmet-sästys riskeineenkin ovat sallittuja, tuntuu oudolta rajoit-taa vain sellaista itseä vahingoittavaa toimintaa kuin oo-piumin, heroiinin tai kokaiinin käyttöä.

Rajoitusten kannattaja voi kuitenkin väittää itse ole-vansa aidommin vapauden asialla kuin lakien vastustaja. Hän voi nimittäin huomauttaa, ettei riippuvuutta aiheut-tavien huumausaineiden käyttö suinkaan ole vapaan va-linnan tulosta, vaan paremminkin eläimellisen ruumiilli-sen tarpeen tyydyttämistä, jossa vapaalla tahdolla ja valinnalla ei ole osuutta. Huumerajoitukset pidetään voi-massa kansalaisten todellisen vapauden suojelemiseksi heidän näennäistä vapauttaan, satunnaisia mielihalujaan, vastaan.

Gordon Graham musersi esitelmässään tämän perusteluyrityksen pala palalta tarkastelemalla sitä kolmen erilaisen vapauskäsitteen valossa ja osoittamalla, ettei mikään niistä tue esitettyä näkemystä.

Yksinkertaisin käsitys inhimillisestä vapaudesta on sen näkeminen vastustamattoman ulkopuolisen pakon puutteena: päätös tai valinta on vapaa niin kauan, kuin se on yksilön oma päätös tai valinta, riippumatta siitä millaiset tekijät ovat vaikuttaneet sen syntyyn. Maantierosvon osoittaessa yöllistä kulkijaa aseellaan ja tiukatessa ”Rahat tai henki!” kulkija on tämän näkemysten mukaan vapaa sekä antamaan rahansa että olemaan antamatta niitä. Päätöksen motiivit eivät vaikuta sen vapauteen.

Tämän käsityksen mukaisesti huumeiden käyttö on useimmiten yhtä vapaata kuin niiden käyttämättä jättäminenkin, eikä rajoitusten perustelu vapauden suojelulla saa tukea. Mutta vapaus pelkkänä vastustamattoman ulkopuolisen pakon puutteena on hyvin rajoitettu vapauden luonnehdinta, jolle voidaan useimpien asiaa tarkastelleiden teoreetikkojen mielestä osoittaa huomattavasti realistisempia vaihtoehtoja.

Toinen mahdollisuus onkin sanoa, että ihmisen todellinen vapaus liittyy hänen päätöksensä autonomisuuteen — hänen kykyynsä tehdä itsenäisesti omaa elämäänsä ja sen suuntaa koskevia tärkeitä valintoja. Riippuvuus ulkopuolisista tekijöistä — kuten huumeista ja halusta saada niitä — vähentää autonomisuutemme astetta ja näin ollen myös vapauttamme.

Mutta ensivaikutelmasta huolimatta tämäkään luonnehdinta ei anna tukea huumeiden kieltämiselle laissa. Kuten Graham huomautti, alkuperäinen päätös ryhtyä huumeiden käyttäjäksi voi hyvinkin olla vapaa, harkittu ja yksilön omasta autonomiasta kumpuava valinta — siitä huolimatta, että riippuvuus huumeista käytön jo vakiinnuttua saattaa rajoittaa yksilön kykyä muuttaa elämänsä suuntaa. Eikä harkittu päätös ryhtyä käyttämään huumeita suinkaan ole mikään mahdottomuus tai aina ja kaikkialla edes harvinaisuus. Käyttäjäksi on mahdollista ryhtyä vastalauseena vallitseville arvoille ja vallitsevalle elämänmenolle, ja vaikka tällainen vastalause voikin näyttää moraalittomalta ja typerältä, sen kieltäminen laissa on yhtä kaikki loukkaus yksilön vapautta vastaan.

Viimeinen rajoitusten pelastusyritys määrittää vapaiksi vain ne teot, joiden sijasta yksilö olisi itse niin halutessaan voinut valita toisenkin teon. Kun oopiumista, heroiinista tai kokaiinista riippuvainen ihminen ei tavanomaisen käsityksen mukaan voi olla käyttämättä niitä, hän ei tämän näkemysten mukaan voi olla aidosti vapaa.

Mutta vielä kerran Graham aiheutti pettymyksen rajoitusten puolustajille toteamalla, ettei riippuvuus huumeista suinkaan estä tekemästä niiden käytölle kielteistä valintaa. Todistusaineistona tästä yksinkertaisesta totuudesta ovat kaikki ne lukemattomat huumeiden käyttäjät, jotka ovat luopuneet niistä oman päätöksensä varassa. Itse asiassa tutkimustulokset näyttävät osoittavan, ettei huumeista luopuminen juuri koskaan ole edes mahdollista ilman käyttäjän omaa päätöstä pyrkiä irtaantumaan niistä. Ja kun riippuvuuden katkaisemiseen huumehuollossakin pyritään yksilön oman valinnan kautta, tuon valinnan mahdollisuus on toki myönnettävä.

Vapaamielinen johtopäätös onkin, ettei huumeiden

käyttöä tulisi laissa lainkaan kieltää. Oopiumin, kokaiinin tai heroiinin kyllästävä elämä voidaan ehkä kritisoida sen moraalista epätäydellisyydestä, mutta sellainen kritiikki ei saa vapaassa yhteiskunnassa johtaa laillisiin rajoituksiin.

Vahingollisuus — laillisuuden vai laittomuuden seuralainen?

Liberaalin yhteiskunta-ajattelun vastustaja voi tässä vaiheessa huomauttaa, että vaikkakin edeltävä johtopäätös on sinänsä oikea, se on myös osattava tulkita oikealla tavalla. Selvää on, että ylenmääräinen vapaamielisyys johtaa esimerkiksi huumeiden laillistamiseen. Mutta tämä ei ole niinkään todistus huumeiden vapauttamisen puolesta kuin liberaalia näkemystä vastaan. Huumeiden käyttö vahingoittaa koko yhteiskuntaa, eikä mikään siihen sallivasti suhtautuva ideologia voi olla otettavissa vakavasti.

Todisteena huumeiden vahingollisuudesta yhteiskunnalle viitataan tavallisesti rikollisuuden kasvuun: huumeiden käytön lisääntyessä lisääntyvät myös rikokset. Eikä tässä tarkoiteta pelkkiä suoranaisia huumerikoksia; onhan selvää, että — lakien kieltäessä huumeiden valmistuksen, myynnin ja käytön — kulutuksen lisäys rekisteröity tilastoihin suoraan rikosten lisäyksenä. Lisäksi ilmenee kuitenkin huumeiden käyttöympäristöissä keskimääräistä enemmän murtoja, ryöstöjä, pahoinpitelyjä ja kiristystä.

Gordon Graham vastasi näihin(kin) syytettiin vasta-ahyökkäyksellä. Hänen käsityksensä mukaan rikosten lisääntymistä eivät aiheuta huumeet sinänsä vaan niiden laittomuus. Laittomina huumeet ovat kalliita, ja tämän seurauksena niiden kauppaaminen on kannattavaa mutta vaatii samalla rikollisten organisaatioiden luomista ja ylläpitämistä, todennäköisimmin väkivaltaisain menetelmin. Huumeiden laillistaminen puolestaan pudottaisi hinnat alhaisiksi, eikä käyttäjien enää tarvitsisi rahaa hankkiakseen turvautua varkauksiin ja prostituutioon. Sitä paitsi näiden pikkurikosten lisäksi loppuisi myös nykyinen laajamittainen huumeiden laitton valmistus, kuljetus ja jakelu.

Rajoitusten puoltaja voi myöntää kaiken tämän mutta kysyä sitten, mikä on säätelyn vaihtoehto. Huumeiden laillistaminen lopettaisi tietenkin huumerikollisuuden, mutta itse toimintaa se ei lopettaisi; laittoman huumeikaupan tilalle astuisi entistä laajempi laillinen huumeikauppa. Oopiumin, heroiinin ja kokaiinin käyttäjäkunta laajenisi räjähdysmäisesti ja sen seurauksena yhteiskunta luhistuisi.

Grahamin vastaus tähän haasteeseen oli kaksiosainen. Toisaalta hän väitti, ettei huumeiden laillistaminen oletettavasti johtaisi kovin suureen käyttäjämäärän lisääntymiseen, toisaalta hän esitti, ettei laajallekaan levinnyt huumeiden käyttö vaikuttaisi erityisen tuhoisasti yhteiskuntien toimivuuteen.

Ensiksi mainitun väitteensä perusteluksi Graham vetosi alkoholin käytön ja alkoholismin suhteeseen nykyisissä läntisissä yhteiskunnissa, joissa alkoholijuomia on suhteellisen vapaasti jokaisen aikuisen saatavilla. Melko moni käyttää alkoholia satunnaisesti tai jopa säännöllisesti, mutta vain harvalle siitä muodostuu riippuvuussuhteita ja vakavia ongelmia. Mikäli huumeetkin olisivat laillisia, väitti Graham, niistä vaikeasti riippuvaisten määrä voisi

hyvinkin pysyä suhteessa yhtä alhaisena kuin alkoholistien määrä nyky-yhteiskunnassa.

Toista väitetään Graham tuki tutkimustuloksilla ja havainnoilla oopiumin, heroiinin ja kokaiinin käytöstä ja käyttäjistä. Alkoholien vahingollisista vaikutuksista on olemassa joukoittain tieteellistä todistusaineistoa, mutta huumeiden tuottamista väitetyistä vahingoista ei juurikaan ole todisteita. Ne eivät välttämättä aiheuta käyttäjälleen minikäänlaisia peruuttamattomia vammoja tai sairauksia. Eivätkä ne — toisin kuin alkoholi — useinkaan haittaa yksilön toimintaa yhteisön hyödyllisenä ja luotettavana jäsenenä: heroiinin, kokaiinin ja oopiumin käyttäjät voivat Grahamin mukaan olla yhtä hyviä työntekijöitä, vanhempia ja kansalaisia kuin ketkä tahansa muutkin ihmiset.

On nimittäin muistettava, että yksilölle itselleen huumeista aiheutuvat haitat, jotka sitten heijastuvat vaikeuksina myös ympäristöön, ovat usein huumeiden laittomuuden aiheuttamia haittoja. Rikollinen elämäntapa, aineiden vaaralliset epäpuhtaudet sekä immuunikato- ja hepatiitti B -tartunnat olisivat vältettävissä laillistamalla huumeet. Esimerkiksi juuri virustartuntojen leviämistä edistää toiminnan maanalainen luonne, sillä se johtaa ruiskujen ja neulojen jakamiseen toveripiiriin kesken. Huumeiden käytön tuonti päivänvaloon tekisi tällaisen riskikäyttäytymisen tarpeettomaksi.

Rajoitusten kannattajan viimeinen vastaisku on vetoaminen entisten ja nykyisten huumeiden käyttäjien omaan mielipiteeseen: useimmiten he itse haluaisivat irti huumeista, ovat onnellisia, mikäli onnistuvat siinä, ja toivovat, ettei heidän kohtalonsa tulisi muiden osaksi. Mitä parempaa todistusaineistoa voisi olla huumeiden vahingollisuudesta?

Graham myöntää sen, että nekin, jotka eivät itse halua lopettaa huumeiden käyttöä tai joilla ei ole voimaa siihen, harvoin toivoisivat esimerkiksi omien lastensa seuraavan vanhempiansa jälkiä. Mutta hänen käsityksensä mukaan tämän havainnon todistusvoima on varsin kyseenalainen. Vanhemmat voivat hyvin ymmärrettävästi toivoa lastensa välttävän niiltä vaikeuksilta, joihin he itse ovat joutuneet, mutta ei ole lainkaan selvää, kumpi heitä tässä tapauksessa huolestuttaa: huumeiden oletettu vaarallisuus vai niiden laittomuuden aiheuttama sosiaalinen paine. Mikäli heidän ainoa huolenaiheensa on lasten joutuminen hankaluuksiin viranomaisten kanssa, tilanne olisi korjattavissa laillistamalla huumeet. Sitä paitsi, vaikka vanhemmat pitäisivätkin huumeiden käyttöä myös itsessään vaarallisena, tämä tuntemus ei välttämättä perustu heidän omiin kokemuksiinsa. Yleisen mielipiteen voima on suuri, ja niinpä sääntöjen rikkojatkkin tuntevat ja tunnustavat usein olevansa "väärässä" vain siksi, että voisivat edes tässä asiassa mukautua yhteisön turvalliseen ilmapiiriin.

Kaiken kaikkiaan näyttääkin siltä, ettei huumeiden valmistus-, markkinointi- tai käyttörajoituksille lain voimalla ole mitään perusteita. Huumeiden vapauttamista tuntuvat Gordon Grahamin esityksen perusteella puoltavan sekä yksilön vapauden periaate että yhteisen hyvän periaate. Mikäli vapaasti kaupan olevista huumeista ei koituisi vahinkoa sen paremmin ihmisten vapaudelle kuin heidän terveydelleenkaan, ei rajoituksille olisi muita perusteita kuin itsessään epäilyttävä moralismi ja tunkeileva halu puuttua toisten ihmisten asioihin.

Huumeet ja nykypäivän yhteiskunnallinen todellisuus

Gordon Grahamin esittämän päättelyketjun perustana on ajatus vapaasta yhteiskunnasta, jossa kansalaisia ei pakkotoimin estetä oman valintansa mukaan harrastamasta itselleen mahdollisesti vahingollisia toimia, ellei näistä toimista koidu haittaa myös muille ihmisille. Tekojen moraalittomuus yhteisössä vallitsevien periaatteiden mukaan ei myöskään sinänsä riitä perusteeksi niiden laillisille rajoituksille. Kansalaisilla on oikeus ilmaista toisilleen mielipiteensä tekojen moraalista tuomittavuudesta, mutta nämä mielipiteet eivät oikeuta sen paremmin yksilöitä kuin yhteisöäkään pakkotoimien käyttöön.

Grahamin liberaalin yhteiskuntakäsityksen mukaan vain muille ihmisille huumeiden käytöllä aiheutettu vahinko voisi tarjota oikeutuksen laillisille rajoituksille. Mutta hänen mukaansa kaikki ns. huumeongelmaan liittyvät kielteiset piirteet — rikollisuus, väkivalta ja nuorten joutuminen huumeikierteeseen — johtuvat toiminnan laittomuudesta, eivät siitä itsestään. Graham väittää jopa, ettei laillisista, laaduntarkkailun alaisista huumeista olisi haittaa edes niiden vakituksille käyttäjille.

Liian pitkälle vietyjen oletusten teossa on kuitenkin vaaransa puolustetun näkemyksen uskottavuuden kannalta. Grahamin teoriaa voidaan helposti syyttää huumeriippuvuutta koskevien tosiasioiden vähättelystä. Kuten hän itsekkin myöntää, useimmat tai ainakin useat huumeiden käyttäjät pitävät omaa tilaansa epätoivottavana ja haluaisivat päästä irtautumaan huumeista, mutta riippuvuutensa takia eivät aina siihen pysty. Heidän omia huolenaiheitaan ovat toisaalta oman elämän kuluminen hukkaan pelkässä vieroitusoireilta pakenemisessa, toisaalta se, että ajan mittaan jatkuva huumeiden käyttö alkaa vähentää yksilön kykyä osallistua tuottavaan työhön ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Eikä pelko kuolemisenstä yliannostukseen liene sekään aivan mitätön seikka yksilön ajatuksissa omasta elämästään.

Graham on luultavasti oikeassa siinä, etteivät huumeiden valmistus, markkinointi ja käyttö laillistettuina aiheuttaisi suoranaista haittaa niistä irti pysytteleville ihmisille. Suurin osa huumeongelmasta liittyy todella aineiden laittomuuteen: rajoitukset nostavat hintoja ja korkeat hinnat vuorostaan pakottavat käyttäjät pikkurikoksiin ja houkuttelevat järjestäytyneen rikollisuuden huolehtimaan tuotteiden tukkukaupasta.

Eikä sekään, että huumeiden käyttö voi vähentää yksilöiden teliäisyyttä ja yhteyksiä muihin yksilöihin, oikeuta laillisiin rajoituksiin. Niin kauan kuin nyky-yhteiskunta sallii taiteellisen toiminnan, filosofisen harrastuksen ja vaikkapa luostariin vetäytymisen, sillä ei ole perusteita tuomita huumeiden käyttöä pelkästään sen sivutuotteena esiintyvän tuottavuuden ja sosiaalisuuden puutteen takia.

Mutta Grahamin kanta on saatettavissa kyseenalaiseksi hänen omillakin aseillaan, kunhan myönnetään, että huumeista on usein suurta vahinkoa ainakin käyttäjälle itselleen. Liberaaleinkin näkemys nimittäin myöntää, ettei ihmisiä kaikissa olosuhteissa saa päästää toimimaan itselleen vaarallisella tavalla. Ensimmäkin lapsia ja vajaajamielisiä on joskus suojeltava omilta huonoilta valinnoiltaan ja päätöksiltään. Toiseksi tietämättömyydestä johtuva vaarallisten päätösten teko voidaan estää antamalla yksilölle

häneltä puuttuvaa tietoa. Kolmanneksi tilapäisen mielenhäiriön valtaan joutunutta henkilöä ei yleensä päästetä vahingoittamaan itseään. Ja vielä neljänneksi on olemassa se mahdollisuus, että näennäisen vapaat valinnat ovat itse asiassa toisten ihmisten asettamien paineiden tai pakotteiden sanelema: esimerkiksi taloudellinen ahdinko tai valheellisilla mielikuvilla manipulointi voivat ajaa yksilön ratkaisuihin, joita hän ei autonomisesti tekisi. Myös tässä tapauksessa tilapäiset vapauden rajoitukset katsotaan liberaalissakin perinteessä sallituiksi yksilön itsemääräämisoikeuden puolustamiseksi.

Näistä poikkeuksista kolme ensimmäistä ei voida varsinaisesti suunnata Grahamin näkemystä vastaan; ne ovat vain muistutuksia sen täsmennystarpeista. Oopiumin, heroinin ja kokaiinin myynti alaikäisille voitaisiin kieltää samalla tavalla kuin esimerkiksi alkoholin ja tupakan myynti heille on kielletty. Tietämättömyys seurauksista voitaisiin poistaa tarjoamalla kaikille kansalaisille riittävästi luotettavaa tietoa huumeiden hyvistä ja huonoista puolista. Tilapäisessä mielenhäiriössä oleville ei huumavia aineita myytäisi sen enempiä kuin niitä nytkään myydään heille alkoholiliikkeissä tai aptekeissa.

Mielenhäiriöpykälää ei kuitenkaan saa käyttää tavalla, jolla ns. moraalinen enemmistö olisi taipuvainen käyttämään sitä — moralisoivasti. Vaikkapa hippien huumeiden käyttöä ja muutakin elämäntapaa vastustaessaan moni perinteisiin arvoihin uskova kansalainen oli varmasti 60-luvulla vilpittömästi sitä mieltä, että koko kukkaiskansa eli mielipuolisen massapsykoosin vallassa ja oli kykenemättömät järkevään päätöksentekoon. Näille kunnan kansalaisille siistityt hiukset, puku ja solmio sekä lipun kunnioittaminen olivat ehtoja rationaaliselle toiminnalle. Mutta elämäntapoja koskevia erimielisyyksiä ei voida ratkaista vetamalla vastakkaisen osapuolen puuttuvaan mielenterveyteen. Vapauden rajoittamiseen oikeuttavat mielenhäiriöt on määriteltävä jollakin teknisellä, moraalista riippumattomalla tavalla.

Neljännän poikkeuksen kautta sen sijaan käy tie Gordon Grahamin näkemysten kumoamiseen. Nykyisessä maail-

massamme huumeiden käyttöön johtavat valinnat ovat useimmissa tapauksissa pakottavien vaikutusten alaisina tehtyjä. Suurin osa kovien huumeiden uhreista kuuluu suurkaupunkien slummiköyhälistöön tai työttömien ja kouluttamattomien nuorten kasvavaan armeijaan. Ellei heidän elinolosuhteitaan pyritä yhteistoimin ja tehokkaasti parantamaan, huumeiden laillistaminen vain jyrkentäisi heidän alamäkeään. Heille on ensin annettava aineelliset edellytykset autonomisten päätösten tekoon, vasta sitten on aika päästää heidät päättämään omista virheistään huumeiden suhteen.

Grahamin päättelyketju on täydellisen pätevä kahdesakin eri sosiaalisessa ympäristössä, mutta kumpikaan näistä ei ole nykypäivän läntinen maailma. Hän olisi ollut oikeassa 1800-luvun lopun lakeja säädettäessä, sillä huumausaineet olivat silloin suhteellisen vapailla markkinoilla, eivätkä niiden aiheuttamat ongelmat ilman sittemmin säädettyjä rajoituksia luultavasti olisi kasaantuneet vain heikoimmassa asemassa olevalle väestönosalle. Hän on myös oikeassa itsensä kaltaisten koulutusta saaneiden, hyvin toimeentulevien ja hyvin informoitujen ihmisten tapauksessa. Mikäli joku heistä tarkasti asiaa harkittuaan ja seurauksista tietoisena ryhtyy käyttämään huumeita, yhteiskunnalla ei olisi syytä puuttua tähän päätökseen sinänsä. Mutta koska lain on oltava sama kaikille, paremmassa asemassa olevienkin on kestettävä rajoitukset heikompien suojelemiseksi.

Kokonaan toinen asia on, ettei huumeiden käyttöä itseään ole järkevää tuoda laillisen rangaistavuuden piiriin. Sen pahin seuraus olisi haluttomuus hakeutua hoitoon rangaistusuhan takia. Toimenpiteet onkin suunnattava kovien huumeiden valmistukseen ja erityisesti niiden tukkukauppaan. Vaikka paras ratkaisu olisi luultavasti nykyisten sosiaalisten ongelmien poistaminen ja sen jälkeen huumeiden vapauttaminen täysi-ikäisten käyttöön, nykyisessä todellisuudessamme on tyydyttävä myynnin ja valmistuksen laillisiin kieltoihin ja taisteluun suurimpia huumeriikollisia vastaan.

Heta Häyry — Matti Häyry

Ei kokeiluja vaan tutkimusta

Kohlbergin teoriassa moraalin alkeellisin, ”esikonventionaalinen” muoto on se, jossa ihminen (lapsi) pitää tekoa pahana, jos siitä seuraa vahinkoa tai rangaistus. Kehittyneemmän, ”konventionaalisen” moraalien ohjaama ihminen pyrkii teoillaan saamaan sosiaalista hyväksymistä ja välttämään moitittavuutta. Kehittynein, ”postkonventionaalinen”, aito moraalit suhteuttaa oikean ja väärän johonkin sääntöjärjestelmään. Tappamista ja varastamista karjetaan, koska ne määrättytyypisen moraalisaännösten mukaan ovat väärää tekoja; eivät pelkästään rangaistuksen tai

paheksunnan pelosta.

Teoria muistui mieleeni kongressimatalla Hollannissa, kun neljäntenä peräkkäisenä päivänä hain lähikaupasta hotellihuoneeseeni hyvän ja halvan punaviinipullon. Hakisinko sen joka päivä sittenkin, jos asuisin täällä kaksi viikkoa, kuukauden, vuoden? Kauanko jatkaisin päivittäistä juomista vain sen, suomalaisen alkoholipolitiikan minulle opettaman ”esikonventionaalisen” ajattelun ohjaamana, että viinaa juodaan, jos se on halpaa ja sitä on helppo saada, mutta että jos viina on kallista ja sen hankki-